

Temat: Chcemy więcej... zapłacimy więcej... czyli pułapki inflacji.

Autor: Krystyna Brząkali

Adresaci:

uczniowie szkół ponadgimnazjalnych

Cele zajęć:

Uczniowie powinni:

- wiedzieć, co to jest inflacja,
- wiedzieć, na czym polega spirala płac i cen i dlaczego jest groźna dla gospodarki,
- wskazać skutki wysokiej inflacji dla różnych podmiotów gospodarczych,
- rozumieć, na czym polega polityka pieniężna prowadzona przez państwo,
- wskazać instytucje państwowe odpowiedzialne za stabilność cen,
- znać najważniejsze zadania Narodowego Banku Polskiego i Rady Polityki Pieniężnej,
- wiedzieć, jakie działania może podjąć bank centralny w celu zwalczania inflacji.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych, techników:

Treści: Pieniądz i banki – bank centralny. Inflacja. Osiągnięcia: Identyfikowanie podstawowych wskaźników makroekonomicznych. Rozumienie wpływu polityki fiskalnej i monetarnej na życie gospodarcze kraju.

Metody:

- praca ze schematem

Pojęcia kluczowe:

- inflacja
- spirala cenowo – płacowa
- polityka pieniężna
- bank centralny
- Rada Polityki Pieniężnej

Materiały pomocnicze:

Materiał pomocniczy nr 1 - Komiks – Inflacja, autor: Andrzej Olszewski, praca wyróżniona w konkursie FOR

Materiał pomocniczy nr 2 - Ćwiczenie pt. „Spirala płac i cen”

Materiał pomocniczy nr 3 – Ćwiczenie pt. „Skutki inflacji”

Materiał pomocniczy nr 4 – Tekst pt. „Na czym polega polityka pieniężna?”

Materiał pomocniczy nr 5 – Materiał FOR „Inflacja”

Przebieg zajęć:

1. Powiedz klasie, że w trakcie zajęć zapoznają się z konsekwencjami inflacji dla różnych podmiotów gospodarczych oraz dowiedzą się, w jaki sposób państwo może zwalczać wysoką inflację. Poleć klasie, by zapoznała się z komiksem Andrzeja Olszewskiego.
2. Następnie poproś uczniów, by posługując się konkretnymi sytuacjami przedstawionymi w komiksie odpowiedzieli na pytania, zamieszczone w materiale pomocniczym nr 2 (Ćwiczenie pt. „Spirala płac i cen”). Uczniowie powinni wpisać odpowiedzi w odpowiednie miejsca schematu. Mogą wykonać ćwiczenie w małych grupach lub w parach.

- a) Jakie grupy zawodowe, przedstawione w komiksie, zażądały podwyżek płac? W jakim sektorze były zatrudnione te osoby? (pracownicy sektora budżetowego – nauczyciele, lekarze, obsługa szkół)
  - b) Dlaczego pracownicy żądali podwyżek płac? (uważali, że im się należy, narzekali na złe warunki pracy i płacy, kierowali się żądaniami innych grup itp.)
  - c) Czy żądania płacowe były uzasadnione? Uzasadnijcie opinię. (nie, ponieważ nie wzrosła wydajność pracy np. woźny spał w czasie pracy, nauczyciel odkładał sprawdziany, lekarze nie zwiększyli liczby operacji, trwały strajki i manifestacje, blokowanie dróg, przynoszące straty pracodawcom itp.)
  - d) Jakie były skutki podwyżek wynagrodzeń pracowniczych dla przedsiębiorców? (właściciel sklepu warzywnego podniósł płace pracownikom, wzrosły koszty pracy, zmalały jego dochody, planował podniesienie cen sprzedawanych towarów, liczył się ze spadkiem popytu na droższe dobra i bankructwem).
  - e) Jakie inne czynniki spowodowały wzrost cen? (podwyżka cen paliwa, wzrost kosztów transportu)
  - f) Jaka była reakcja pracowników na podwyżki cen? (spadek siły nabywczej wynagrodzeń; dalsze żądania podniesienia płac, demonstracje)
  - g) Jakie były konsekwencje kolejnych podwyżek płac? (wzrost poziomu cen dóbr, wysoka inflacja)
3. Omów z klasą odpowiedzi na pytania. Następnie poleć klasie zapoznanie się z tekstem FOR o inflacji. Potem poproś o zdefiniowanie: inflacji, inflacji kosztowej i popytowej spirali cenowo – płacowej. Ustalcie, które z opisanych w tekście zjawisk zilustrował autor komiksu.
4. Podziel klasę na kilkusobowe zespoły. Zaproponuj wykonanie ćwiczenia „Skutki inflacji” (Materiał pomocniczy nr 3). Uczniowie powinni wymienić skutki inflacji dla różnych grup, w tym konsumentów, przedsiębiorców, pracowników, oszczędzających oraz dla całej gospodarki. Powinni podać przykłady z realnej gospodarki i posługiwać się poświadczonymi terminami i pojęciami ekonomicznymi. Reprezentanci grup przedstawiać wyniki pracy grupy na forum klasy.

Grupy obywateli	Skutki wysokiej inflacji
Konsumenci	Np. spadek siły nabywczej, stały wzrost poziomu cen artykułów konsumpcyjnych
Oszczędzający	Np. spadek wartości oszczędności, zniechęcenie do oszczędzania
Kredytobiorcy	Np. trudności w dostępie do kredytów, spowodowane ograniczaniem udzielania kredytów przez banki, wzrost oprocentowania kredytów bankowych,
Emeryci	Np. zmniejszenie siły nabywczej, zmniejszenie wartości świadczeń,
Przedsiębiorcy	Np. zmniejszenie przewidywalności w prowadzeniu firmy, problemy w planowaniu kosztów działalności, podwyższenie kosztów pracy, spadek zyskowności, zmniejszenie inwestycji
Inne grupy (kto?) (np. pracownicy)	Spadek siły nabywczej wynagrodzeń,
Gospodarka	Obniżenie skłonności do oszczędzania, obniżenie realnych dochodów ludności, niepewność w gospodarce.

5. Odwołaj się ponownie do komiksu Andrzeja Olszewskiego. Zapytaj klasę:

- a) Która instytucja musiała podjąć działania? (Rada Polityki Pieniężnej)
- b) Jakie działania podjęła, by zahamować inflację? (podniesienie stóp procentowych)
- c) Jakie były skutki tych działań dla obywateli? (wzrost oprocentowania kredytów oraz lokat bankowych w bankach komercyjnych)

6. Wyjaśnij teraz klasie, że każde państwo prowadzi politykę pieniężną. Sprawdź, czy uczniowie wiedzą, co oznacza to pojęcie. Wyjaśnij, że polityka pieniężna polega na kształtowaniu podaży pieniądza w gospodarce. Jest ona prowadzona przez bank centralny w imieniu państwa, zależnie od celów, stawianych przed polityką gospodarczą kraju. Najważniejszym celem jest zazwyczaj umocnienie pieniądza, czyli stabilizacja cen oraz kontrola tempa inflacji. Możesz posłużyć się materiałem pomocniczym nr 4 („Na czym polega polityka pieniężna”) lub poprosić uczniów o samodzielne przeczytanie tego tekstu.
7. Krótko omów najważniejsze zadania Narodowego Banku Polskiego jako banku centralnego. Powiedz, że zgodnie z Konstytucją i ustawą o NBP celem tej instytucji jest utrzymanie stabilnego poziomu cen w gospodarce. NBP ma także wyłączne prawo do emitowania pieniądza oraz do kształtowania oraz realizacji polityki pieniężnej państwa. Zaznacz, że organem Narodowego Banku Polskiego, szczególnie odpowiedzialnym za prowadzenie polityki pieniężnej, jest Rada Polityki Pieniężnej.
8. Powiedz, że bank centralny może prowadzić restrykcyjną politykę pieniężną, czyli ograniczać podaż pieniądza. Dzięki działaniom banku centralnego, który ściąga pieniądze z rynku poprzez podwyższanie stóp procentowych, podnoszeniu stopy rezerw obowiązkowych banków, sprzedaż papierów wartościowych na otwartym rynku - pieniądz w gospodarce staje się trudniej dostępny, a cena kredytu wzrasta. Bank centralny powinien prowadzić restrykcyjną politykę pieniężną, gdy występuje ryzyko wzrostu inflacji.
9. Wyjaśnij również, że czasami niezbędne jest prowadzenie przez bank centralny polityki ekspansywnej – zwiększającej podaż pieniądza w gospodarce. Obniżenie podstawowych stóp procentowych, zmniejszenie stopy rezerw obowiązkowych i skupowanie papierów wartościowych na otwartym rynku to narzędzia takiej polityki. Sprawia ona, że pieniądz staje się łatwiej dostępny, a cena kredytu spada. Polityka ekspansywna wspomaga aktywność gospodarczą. Bank centralny powinien prowadzić ekspansywną politykę pieniężną, gdy znika ryzyko wzrostu inflacji.
10. Krótko omów najważniejsze instrumenty polityki pieniężnej – operacje otwartego rynku, ustalanie wysokości stóp procentowych oraz stopy rezerw obowiązkowych, zwracając uwagę jedynie na najważniejsze informacje. Na zakończenie poleć

uczniom, by wymienili działania banku centralnego, które służą prowadzeniu polityki pieniężnej państwa.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

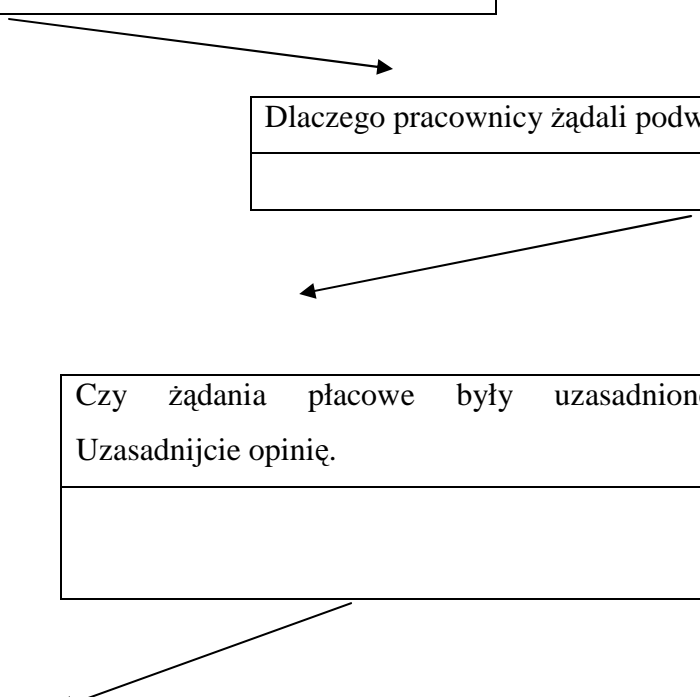
Komiks – Inflacja, autor: Andrzej Olszewski, praca wyróżniona w konkursie FOR

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie pt. „Spirala płac i cen”

Zapoznajcie się z komiksem Andrzeja Olszewskiego. Na podstawie konkretnych sytuacji i scenek przedstawionych przez autora zapiszcie odpowiedzi na pytania:

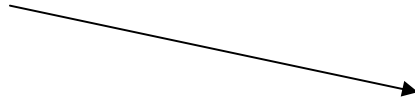
Jakie grupy zawodowe, przedstawione w komiksie, zażądały podwyżek płac? W jakim sektorze były zatrudnione te osoby?

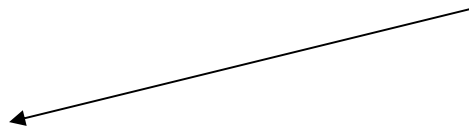
Dlaczego pracownicy żądali podwyżek płac?

Czy żądania płacowe były uzasadnione? Uzasadnijcie opinię.

Jakie były skutki podwyżek płac pracowniczych/ wzrostu kosztów pracy dla przedsiębiorców?

Jakie inne czynniki spowodowały wzrost cen?

Jaka była reakcja pracowników na podwyżki cen?

Jakie były konsekwencje kolejnych podwyżek płac?

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie pt. „Skutki inflacji”

Pracując w kilkusobowych zespołach wymieńcie skutki wysokiej inflacji dla konsumentów, przedsiębiorców, pracowników, oszczędzających oraz innych grup obywateli. Możecie również wskazać skutki inflacji dla całej gospodarki. Postarajcie się podać przykłady, znane z rzeczywistości gospodarczej. Posługujcie się poznanymi terminami i pojęciami ekonomicznymi. Reprezentanci grup przedstawiają wyniki pracy grupy na forum klasy.

Grupy obywateli	Skutki wysokiej inflacji
Konsumenci	
Oszczędzający	
Kredytobiorcy	
Emeryci	
Przedsiębiorcy	
Inne grupy (kto?)	
Gospodarka	

Materiał pomocniczy nr 4

Tekst pt. „Na czym polega polityka pieniężna?”

Polityka pieniężna dotyczy kształtowania podaży pieniądza w gospodarce. Jest prowadzona przez bank centralny w imieniu państwa, zależnie od celów, stawianych przed polityką gospodarczą kraju. **Najważniejszym celem polityki pieniężnej jest zazwyczaj umocnienie pieniądza, czyli stabilizacja cen oraz kontrola tempa inflacji.** W Polsce **podstawowym celem polityki pieniężnej jest utrzymanie stabilnego poziomu cen.** Za działania te jest odpowiedzialny Narodowy Bank Polski i jego organ – Rada Polityki Pieniężnej. W skład Rady wchodzi: przewodniczący Rady, którym jest Prezes NBP oraz 9 członków powoływanych w równej liczbie przez Prezydenta RP, Sejm i Senat, spośród

specjalistów z zakresu finansów. Członkowie Rady powoływani są na 6 lat. RPP ustala coroczne założenia polityki pieniężnej i przedkłada je do wiadomości Sejmowi równocześnie z przedłożeniem przez Radę Ministrów projektu ustawy budżetowej. Kierując się założeniami polityki pieniężnej Rada ustala m. in. wysokość stóp procentowych NBP, zasady i stopy rezerwy obowiązkowej banków oraz operacji otwartego rynku.

Gdy inflacja wzrasta, bank centralny może prowadzić **restrykcyjną politykę pieniężną, czyli ograniczać podaż pieniądza**. Dzięki działaniom banku centralnego, który ściąga pieniądze z rynku poprzez podwyższanie stóp procentowych, podnoszeniu stopy rezerw obowiązkowych banków oraz sprzedaż papierów wartościowych na otwartym rynku - pieniądź w gospodarce staje się trudniej dostępny, a cena kredytu wzrasta. Czasami niezbędne jest jednak prowadzenie **ekspansywnej polityki pieniężnej – zwiększającej podaż pieniądza w gospodarce**. Obniżenie podstawowych stóp procentowych, zmniejszenie stopy rezerw obowiązkowych i skupowanie papierów wartościowych na otwartym rynku to narzędzia takiej polityki. Sprawia ona, że pieniądź staje się łatwiej dostępny, a cena kredytu spada. Polityka ekspansywna wspomaga aktywność gospodarczą.

Najważniejszymi instrumentami, jakimi posługuje się bank centralny realizujący politykę pieniężną są:

1. **operacje otwartego rynku** - Są to transakcje dokonywane z inicjatywy banku centralnego z bankami komercyjnymi. Bank centralny sprzedaje i kupuje na rynku pieniężnym papiery wartościowe, głównie państwowe bony skarbowe (bony skarbowe - krótkoterminowe obligacje państwowe). W transakcjach uczestniczą często nie tylko banki komercyjne, ale i inne podmioty np. instytucje ubezpieczeniowe oraz osoby fizyczne i prawne. Bank centralny może emitować także własne papiery dłużne. Kiedy bank centralny kupuje papiery wartościowe - zwiększa podaż pieniądza w gospodarce, bo płaci pieniądzem poszczególnym podmiotom. Gdy bank centralny płaci za papiery bankom, banki mają więcej pieniędzy, może więc wzrosnąć ilość udzielanych przez nie kredytów. Kiedy bank centralny sprzedaje papiery wartościowe - zmniejsza podaż pieniądza w gospodarce, ściągając z rynku wolne środki finansowe. Gdy banki płacą za zakupione papiery wartościowe, pozostaje im mniej pieniędzy i mają wtedy mniejszą możliwość udzielania kredytów.

2. **określanie poziomu stopy redyskontowej** - Stopa redyskontowa to cena kredytu udzielanego przez bank centralny bankom komercyjnym. Jest to najważniejsza stopa procentowa w gospodarce. Wpływa na wielkość kredytów udzielanych przez banki komercyjne. Jeśli bank centralny podwyższa stopę redyskontową – prowadzi restrykcyjną politykę pieniężną. Kredyt udzielany przez bank centralny innym bankom jest droższy. Fakt ten ma wpływ na zmniejszenie wielkości kredytów udzielanych przez banki komercyjne, a więc i na zmniejszenie podaży pieniądza w gospodarce. Wyższa stopa redyskontowa zazwyczaj powoduje, że banki również podwyższają oprocentowanie kredytów i depozytów. Jeśli bank centralny obniża stopę redyskontową – prowadzi ekspansywną politykę pieniężną. Kredyt udzielany przez bank centralny taniej. Umożliwia to bankom komercyjnym zwiększanie wielkości kredytów i powoduje wzrost podaży pieniądza. Obniżenie stopy redyskontowej powoduje zazwyczaj obniżenie stóp procentowych w bankach. W Polsce od 1998 roku za główny instrument polityki pieniężnej uznano stopę referencyjną banku centralnego. Wyznacza ona oprocentowanie krótkookresowych operacji otwartego rynku. Operacjom tym wyznaczono zadanie głównego oddziaływania na banki komercyjne.
3. **kształtowanie rezerw obowiązkowych** - Banki muszą utrzymywać pewien poziom rezerw obowiązkowych. Stanowią one dodatkowe zabezpieczenie płynności (wyłacalności) banków komercyjnych. Bank centralny określa stopę rezerw obowiązkowych, czyli wskazuje, jaka część środków finansowych (wkładów przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w bankach komercyjnych) powinna być trzymana na nieoprocentowanym rachunku w banku centralnym. Kiedy bank komercyjny nie dopełni tego obowiązku, płaci karne odsetki. Wysokość stopy rezerwy obowiązkowej określa Rada Polityki Pieniężnej. Jeżeli bank centralny podwyższa stopę rezerw obowiązkowych - mniej środków finansowych pozostaje do dyspozycji banków na udzielanie kredytów. Ogranicza to podaż pieniądza. Jeżeli bank centralny obniża stopę rezerw obowiązkowych - banki mają więcej środków, mogą więc udzielić więcej kredytów. Rośnie podaż pieniądza w gospodarce.

4. **interwencje dewizowe** - Stosowane są w celu ochrony kursu waluty krajowej wobec walut zagranicznych. Aby wahania kursu nie wykraczały poza określony poziom, bank centralny może interweniować na rynku walutowym, skupując lub sprzedając obce waluty. Jeżeli bank sprzedaje dewizy, zwiększa ich podaż na rynku, a równocześnie zmniejsza ilość pieniądza krajowego. Jeżeli bank skupuje dewizy, zmniejsza ich podaż, ale równocześnie zwiększa ilość krajowego pieniądza na rynku. Od 12.04.2000 roku kurs złotego jest kursem płynnym i nie podlega żadnym ograniczeniom. NBP nie określa poziomu kursu złotego do innych walut. Zastrzega sobie jednak prawo do interwencji, jeżeli uzna, że jest to konieczne do realizacji celu inflacyjnego.

Źródło:

Zarys finansów publicznych i prawa finansowego. Red. W. Wójtowicz, Warszawa 2002

Grzegorz Wójtowicz, Anna Wójtowicz „Historia monetarna Polski”, Warszawa 2003

Władysław L. Jaworski, Zofia Zawadzka „Bankowość”, Warszawa 2003

Janusz Beksiak - Ekonomia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000

Władysław L. Jaworski, Zbigniew Krzyżkiewicz, Bohdan Kosiński - Banki. Rynek, operacje, polityka. Warszawa 2003

Materiał pomocniczy nr 5

Materiał FOR

Inflacja

Inflacja jest to zjawisko ciągłego wzrostu ogólnego poziomu cen w gospodarce, które skutkuje tym, że za nasze pieniądze możemy kupić coraz mniej dóbr. Innymi słowy, inflacja powoduje, że tzw. siła nabywcza naszych pieniędzy maleje. Z uwagi na przyczyny i mechanizm powstawania, wyróżniamy dwa typy inflacji – kosztową i popytową.

Przyczyną powstawania inflacji kosztowej są rosnące koszty produkcji lub transportu wytwarzanych dóbr. Wzrost kosztów produkcji wynika np. ze wzrostu cen surowców, które przedsiębiorcy wykorzystują do wytwarzania swoich produktów. Przykładowo, wyższe ceny mąki prowadzą do wzrostu cen pieczywa, makaronów i innych produktów zbożowych.

Inną przyczyną zwiększenia kosztów produkcji może być wzrost kosztów pracy. Jeżeli w przedsiębiorstwie koszty związane z zatrudnieniem pracowników rosną szybciej niż wartość produkowanych dóbr, zyski przedsiębiorcy maleją. Wzrost wynagrodzeń nie zmniejsza jednak rentowności firmy, pod warunkiem, że jednocześnie odnotowuje się szybszą poprawę ich wydajności pracy. Poziom zysku nie może utrzymywać się długo na zbyt niskim poziomie. Spadek zyskowności powoduje bowiem, że przedsiębiorstwa mają mniejszą możliwość inwestowania i unowocześniania sposobu produkcji. Ostatecznie tracą swoją pozycję konkurencyjną i upadają. Doświadczając wyższych kosztów związanych z zatrudnieniem, przedsiębiorcy muszą zatem podnosić ceny swoich wyrobów. W efekcie, zadowolenie pracowników z podwyżek wynagrodzeń zmniejsza się, bo wynegocjowany wzrost płac „zjada” inflacja.

Do powstawania inflacji kosztowej przyczynia się także wzrost cen paliw. Im wyższe są koszty benzyny i oleju napędowego, tym wyższe są także koszty transportu. Wzrost cen paliw nie dotyczy wyłącznie właścicieli samochodów i firm transportowych. Wyższe koszty transportu przyczyniają się bowiem do wzrostu cen niemal wszystkich towarów i usług, nawet tych pozornie z transportem nie związanych. Prawie każdy towar sprzedawany w sklepie musi być przecież przywieziony z hurtowni. Wzrost cen paliw ma szczególnie silny wpływ na wzrost cen towarów z krótkimi terminami ważności. Tak jest np. w przypadku pieczywa, mięsa czy owoców.

Dugi typ inflacji - inflacja popytowa - występuje z kolei wtedy, gdy zbyt wiele pieniędzy „konkuruje” o ograniczoną ilość produktów na rynku. Innymi słowy, inflacja popytowa ma miejsce wówczas, gdy ilość pieniądza na rynku przybywa w szybszym tempie niż ilość towarów. Kiedy natomiast na rynku wyrobów jest stosunkowo dużo (np. owoców w okresie lata i jesieni), to producenci chcąc szybko sprzedać swoje artykuły - muszą obniżać ceny.

Inflacja jest zjawiskiem nieuniknionym. Niemożliwe jest bowiem dokładne dostosowanie ilości przybywającego pieniądza w obiegu do wzrostu liczby towarów i usług. Banki

centralne powinny jednak dążyć do utrzymywania inflacji na stabilnym niskim poziomie z uwagi na negatywne skutki, które towarzyszą wysokiemu tempu zmian cen.

Po pierwsze, wysoka inflacja zmniejsza przewidywalność w prowadzeniu firmy. Gdy ceny szybko rosną, nie wiemy za ile będziemy mogli kupić materiały do produkcji w przyszłości, a następnie w jakiej cenie sprzedać gotowe towary. Przewidywalność cen jest niezwykle ważna przy planowaniu, zwłaszcza w dłuższym okresie. Ponadto, wysoka inflacja jest bardziej zmienna niż niska. W efekcie, dążenie do stabilności cen zwiększa przewidywalność w gospodarce.

Po drugie, wysoka inflacja zniechęca do oszczędzania. Gdy oprocentowanie lokaty bankowej jest niższe od inflacji, to po wypłaceniu pieniędzy wraz z odsetkami możemy kupić mniej niż przed założeniem lokaty. W efekcie, ludzie wolą szybko wydać swoje pieniądze niż gromadzić oszczędności. Mniejsze oszczędności powodują z kolei, że banki mają mniej pieniędzy, które mogłyby przeznaczyć na udzielanie kredytów. W efekcie, rośnie oprocentowanie kredytów bankowych. Skutków tego doświadczają nie tylko osoby, które chciałyby zaciągnąć kredyt, ale także dotychczasowi kredytobiorcy. Wysokość ich rat kredytowych także się zwiększa. W okresach wysokiej inflacji, banki ograniczają udzielanie kredytów, bo obawiają się, że z powodu wysokich rat wielu klientów może mieć problemy z terminowym spłacaniem kredytu.

Innym zagrożeniem związanym ze zwiększającą się inflacją jest możliwość jej narastania w coraz szybszym tempie. Szybki wzrost cen zachęca bowiem pracowników do żądania coraz wyższych pensji. Szybki wzrost wynagrodzeń w firmach oznacza jednak wzrost kosztów produkcji, co ostatecznie przyczynia się do dalszego wzrostu inflacji. Zjawisko to w ekonomii określa się jako tzw. spiralę cenowo-płacową.

O stabilność cen w kraju, a zatem o niski poziom inflacji dba bank centralny. Badania dowodzą, że wysoka inflacja bardziej szkodzi długofalowemu rozwojowi gospodarki niż wzrost stóp procentowych banku centralnego, który hamuje wzrost inflacji.